

Urbanik Tímea

PRÓZASILIPEK

Intratextualitás Mészöly Miklós prózájában

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó
Szeged, 2022

**A hátsó borítón szereplő fotót
Czimbal Gyula készítette.**

**Lektorok
Hernádi Mária és Kovács Kristóf András**

Technikai szerkesztés
JGYF Kiadó

**A kötet megjelenését
az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kara
és a Mészöly Miklós Egyesület támogatta.**

© Urbanik Tímea 2022

ISBN (nyomtatott) 978-615-5946-67-7
ISBN (pdf) 978-615-5946-68-4

<https://doi.org/10.14232/jgyk.ut.2022>

TARTALOM

1. ELŐSZÓ	7
2. BEVEZETÉS	15
2.1. Prózafordulat – a hetvenes évek Mészöly-prózája.....	17
2.2. A hetvenes évek Mészöly-írásai.....	28
3. A ZSILIP KELETKEZÉS- ÉS ALAKULÁSTÖRTÉNETÉNEK ÁLLOMÁSAI	41
3.1. A genetikus kritika szemlélete	41
3.2. A genetikus dosszié	47
3.3. A keletkezés körülményei	48
3.4. Előszövegek.....	52
3.4.1. Előszövegek a Motívumok (1948–1955) jelzésű műhelynaplóból	52
3.4.1.1. [Megérkezés, Patikus történet].....	58
3.4.1.2. Zsizel.....	60
3.4.1.3. Pásztori játékok	67
3.4.1.3.1. „A nyár mögötti nyár”	72
3.4.1.3.2. Spirálkörök.....	74
3.4.1.4. Péter és Tri	77
3.4.1.5. Utalások a <i>Motívumok (1948–1955)</i> jelzésű műhelynaplóban.....	78
3.4.1.6. Más műhelynaplóbeli utalások.....	84
3.4.2. Esik	85
3.4.3. Az álom realizmusa Mészöly prózájában	93
3.4.3.1. Álom-változatok	103
3.5. Szöveg-változatok	115
3.6. A befejezhetetlenség poétikája <i>A Wimbledoni jácint</i> című kötet és a <i>Zsilip</i> recepciója	128
3.7. Utószövegek	132
4. ALTERNATÍV NAGYEPIKAI FORMA:A HAMISREGÉNY	143
4.1. A lényegét nyomozó metszetek egyik utolsó állomása.....	143

4.2. nagyepikai kérdések	145
4.3. többretegű pajzs	148
4.4. közlekedő tükrök	154
4.5. szövegfoszlány-változatok	155
4.6. a hamisregény álfejezetei	167
5. A MÉSZÖLY-PRÓZA KÉT JELLEMZŐ TÉRKÉPZETE	175
5.1. A mögöttség térképzetei.....	175
5.1.1. A mögöttség megjelenése Mészöly Miklós esszéiben	175
5.1.1.1. vízjel.....	179
5.1.1.2. takarás	182
5.1.1.3. maszk.....	185
5.1.1.4. az azonos más.....	188
5.1.2. A mögöttség prózaterei.....	189
5.1.2.1. „a hátmögötti város”	189
5.1.2.2. a mögött helyei – a hátat fordítás „nézőpontjai”	192
5.1.2.3. a vásár tere	196
5.1.2.4. tanúság és figyelem	199
5.1.2.5. a „mögött” imperatívusza	205
5.2. A közöttség	207
6. BEFEJEZÉS.....	215
FELHASZNÁLT IRODALOM	217
MELLÉKLET	231

1. ELŐSZÓ

A huszadik századi magyar írók közül az egyik legnagyobb hatású, legkiterjedtebb kultusszal és legbőségesebb szakirodalommal rendelkező életmű Mészöly Miklósé, aki az egyik legeurópaibb, s ezzel együtt a magyar történelemhez is szervesen kapcsolódó szerzőnk. A 2001-ben bekövetkezett halála utáni időszak első éveinek publikációi elsősorban a búcsúzás, a tisztelet és a kegyelet jegyében fogalmazódtak meg. Az emlékezés újabb köreinek egy fontos állomása volt a Dér Asia és Geröcs Péter által 2011-ben készített *Privát Mészöly* című dokumentumfilm¹, melynek interjúira forrásként is hivatkozik a szakirodalom. A Mészöly-recepció tekintélyes és hatásos részét képezik az egykori pályatársak, valamint a jelenlegi kortárs írók emlékezései és értelmezései.

Az íróhoz kapcsolódó irodalmi és irodalomtörténeti beszéd éltetői elsősorban azok az irodalmi lapok, melyek időről időre tematikus számokat, blokkokat, publikációkat jelentetnek meg Mészölyhöz kapcsolódóan. Ezek közül a legmarkánsabb a *Jelenkor*, melynek egyik kiemelt szerzője, majd témája lett Mészöly. Az *Élet és Irodalom*, illetve a *Litera* szintén fontos és folyamatos fórumai a Mészölyről szóló gondolkodásnak. A teljesség igénye nélkül: a *Kalligram*, a *Műút*, a *Tiszatáj*, a *Látó*, az *ItK* szintén rendszeresen foglalkozik a szerző életművével.

Ahogy Mészöly prózájában kiemelten fontosak a terek, az emléket őrző szervezetek is életének fontos helyszíneihez kapcsolódnak. Szekszárdon, Mészöly szülővárosában, egy szecessziós homlokzatú földszintes polgárházban kapott helyet az Irodalom Háza – a Mészöly Miklós Emlékház, mely a város főteréről rövid sétával érhető el a Séd patak kanyarulatában, Babits Mihály szülőházának szomszédságában. Polcz Alaine, Mészöly Miklós özvegye a hagyatékának jelentős részét az író szülővárosának, Szekszárdnak ajándékozta 2003-ban. A város január 19-én, az író születésnapján 2004 óta évente megrendezi a Mészöly Miklós Emléknapot, szakmai és népszerűsítő rendezvényekkel. Szekszárd Megyei Jogú Város Önkormányzata a Mészöly Miklós Egyesülettel közösen Mészöly Miklós emlékévet hirdetett meg 2021-ben, az író születésének századik évfordulóján.²

1 Benedek Anna: *A privát Mészöly lábakat növeszt?* <https://www.prae.hu/article/4353-a-privat-meszoly-labakat-noveszt/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.); Szegő János: *Pontos történetek*. <https://revizoronline.com/hu/cikk/3766/privat-meszoly> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.); Urbanik Timea: *Ne fogjon rajta a halál*. *Élet és Irodalom*, 2012/3. január 20.

2 <https://litera.hu/hirek/meszoly-miklos-100-szuletesnapjan-ma-indul-a-meszoly-miklos-emlekev.html> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

Az egykori Mészöly-tanya helyén Alkotóházat³ avattak a centenárium évében. Szekszárdi Magasiskola⁴ néven Írói Alkotótábor és Mesterkurzus szerveződik a városban nyaranta a Pad Irodalmi, Művészeti és Kulturális Egyesület révén, mely elkötelezett Mészöly szellemi hagyatékának megőrzésében is.

Kisorosziban, ahol a rendezvénysorozat címe is jelzi a lokalitás szerepét, a *Hely szelleme* címmel 2016 óta évente kétszer rendez beszélgetést a Mészöly Miklós Egyesület.⁵

A Mészöly Miklós – Polcz Alaine házaspárnak közel 50 évig lakóhelyet nyújtó kultikus és ikonikus Basch Lóránt-ház – ahol a magyar irodalom képviselőinek jó része megfordult, vagy élt, s ahol 1977-től a Nyugat Irodalmi Múzeum is működött Budapesten – lett a Városmajor 48. Irodalmi Társaság székhelye és névadója.⁶

Mészölynek erős a kötődése Pécshez is: pályája indulásakor a Sorsunkhoz, Várkonyi Nándorhoz, majd később a *Jelenkor* folyóirathoz kapcsolódott. A Pécsi Tudományegyetemhez kötődnek Mészöly monográfiái, Thomka Beáta és Szolláth Dávid. S ahol *Pontos észrevételek. Mészöly Miklóstól Nádas Péterig és vissza* címmel konferenciát szerveztek 2015-ben, melyből kötet is készült.⁷ A Mészöly–Nádas hatástörténet feldolgozásának egyik fontos állomása ez, melyet Bazsányi Sándor írásai és Nádas Péterről szóló monográfiája is folytatnak.⁸

A Mészöly Miklós Egyesület egyik fő tevékenysége, hogy konferenciák, beszélgetések szervezésével tartja aktualitásban Mészöly életművét. *Egyetemesség és lokalitás. Mészöly Miklós. Munkásságának nyelvi és szemléleti hatásai az új magyar prózairodalomban határon innen és túl* – címmel szervezett konferencia a Petőfi Irodalmi Múzeumban valósult meg 2017-ben, ahol a díszvendég Tolnai Ottó volt. Szintén a Múzeumban rendezték meg 2018-ban a *Mészöly-interpretációk – szöveg, kép, nyelv, film* című szimpozion.

A „Mészöly 100” rendezvénysorozat eseményei listaszerűen és a teljesség igénye nélkül a következők voltak: A centenáriumot megelőzően a miskolci *Műút* folyóirat

3 <https://librarius.hu/2021/06/11/a-meszoly-tanya-helyen-mar-all-a-szekszardi-alkotohaz/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

4 <http://magasiskola.com/category/ajanlo/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

5 Kelemen Pál és Szkárosi Endre beszélgetése. *A kulturális emlékezet tágasságának iskolája*. Műút, 2020/3. 7–11. <https://www.muut.hu/archivum/36116> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

6 Néhány magánszemély nagyvonalú anyagi támogatásával alakult meg a Városmajor 48. Irodalmi Társaság Alapítvány, melyet 2018. szeptember 9-én jegyezték be, s melynek célja a kortárs magyar irodalom támogatása.” <http://www.varosmajor48.hu/index.html> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

7 <http://www.muut.hu/archivum/15464> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.) Mátyás Diána: *Műhelynapló. Pontos észrevételek. Mészöly Miklóstól Nádas Péterig és vissza*, PTE BTK, 2015. október 9–10. Műút, 2015.; *Pontos észrevételek. Mészöly Miklóstól Nádas Péterig és vissza*. Sensus füzetek, Jelenkor, 2015.

8 Bazsányi Sándor: „... egyetlen szava van hozzájuk: ...”. *Miért pont Nádas, amikor Mészöly?* Jelenkor, 2016/5. 519–525.; Bazsányi Sándor: *Nádas Péter: a Bibliától a Világlo részletekig, 1962–2017*. Jelenkor, Budapest, 2018.; Urbanik Tímea: *Az íratlan olvasatának nyomai a történetek között: Mészöly Miklós: Saulus – Nádas Péter: Egy családegény vége*. In: *Köszöntésformák: Ilia Mihály Tanár Urat köszöntik tanítványai*. Szerk.: Ócsai Éva, Urbanik Tímea. Pompeji Alapítvány, Szeged, 2005. 117–125.

egy Mészöly–Térey számmal⁹ készítette elő az évforduló eseményeit. A 100 éves évforduló másik előkészítő eseménye volt a Mészöly Miklós Egyesület szervezésében 2020 decemberében a *Pannon próza? A kései Mészöly és a Közép-Európa-gondolat* című online konferencia.

A Jelenkor a hagyományos januári tematikus számhoz *Készülni kell az őszi verse-nyekre. Mit jelenthet ma a mészölyi minta?* című online lapbemutatót szervezett.¹⁰ Az Irodalmi Szemle teljes tematikus számot jelentetett meg, az Irodalmi Magazin egy- napos konferenciát szervezett, és részben ennek anyagából teljes lapszámot szentelt a centenárium alkalmával az íróknak, melyben annak a képzőművészeti közegnek egy része is látható, ami Mészöly fizikai és szellemi életterét jelentette.

A centenárium évében több konferenciának is kiemelt témája volt Mészöly élet- műve. Ezek a következők voltak:

- *A teremtmények arca – tárgyak, emberek, állatok. Mészöly Miklós és Pilinszky János műveinek posztantropocentrikus olvasatai* címmel szervezett online konferenciát a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem.
- A veszprémi Pannon Egyetem és a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem *Kelet-Közép-Európa mint kulturális konstrukció* címmel rendezett konferenciát, melyen a centenáriumhoz kötődő eseményként Mészöly100 szekciót is indított.
- *Mészöly Miklós – az első száz év* címmel az Irodalomtudományi Intézet és a Mészöly Miklós Egyesület háromnapos konferenciát szervezett, mely az irodalomtörténészek, esztéták mellett a műfordítókat és az írókat, költőket is mozgósította.
- A Sensus-csoport Orbán Jolán vezetésével egész féléves Mészöly-előadássorozatot szervezett online formában meghívott előadókkal.¹¹

A Jelenkor Kiadó gondozásában a Könyves Magazinnal és a szekszárdi Mészöly Miklós Emlékházzal együttműködésben elkészítette a *#mészöly100 – Egyszerűen volt. Vagyis van.* című filmet, amelyet az író születésnapján, január 19-én tűztek műsorra.

A Jelenkor Kiadó és a Libri 10 000 példányban ünnepi, kereskedelmi forgalomba nem kerülő Mészöly Miklós-kötetet jelentetett meg diákok számára. A kötet öt novellát tartalmaz Nagy Boglárka szerkesztésében.¹² A kiadó hivatalos Facebook-oldalán 100 író, irodalomtörténész, szerkesztőt és kritikust kért meg, hogy válasszon kedvenc

9 Műút 2020/3. <http://www.muut.hu/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

10 <http://www.jelenkor.net/hirek/1928/keszulni-kell-az-ossi-versenyekre> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

11 A műhelykonferencia a PTE BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék PAB I. Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottság Irodalomelméleti Munkabizottsága szervezésében valósult meg. <https://btk.pte.hu/hu/esemenyek/meszoly-100-muhelykonferencia> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.)

12 Mészöly Miklós: *Nem felelt meg neki*. Szerk.: Nagy Boglárka, Jelenkor, 2022.

Mészöly-mondatot. A Petőfi Irodalmi Múzeumban Mészöly–Pilinszky-kamarakiállítást rendeztek.¹³

Megjelent egy antológia is: „Átfénylik rajtuk” *Antológia Mészöly Miklós 100. születésnapjára* címmel, Liebhauser János és Dicső Zsolt szerkesztésében a Kalligram Kiadónál,¹⁴ melynek bevezetőjében Liebhauser János a „Szekszárdi Magasiskola” Irodalmi Akadémia és Írói Mesterkurzus közel egy évtizedes tevékenysége mellett a 2004 óta évente megrendezett szekszárdi Mészöly-Emlénapokat és a rendezvény egyik szervezőjét, a Pad Egyesületet is bemutatja.

Másfajta átfénylés figyelhető meg az újra kiadott, Szigeti László által készített életútinterjúban, a *Párbeszédkísérlet*ben, melyet a Kalligram Kiadó kiadástörténeti kuriózumként négy fiatal író – Bencsik Orsolya, Gerőcs Péter, Láng Orsolya és Sipos Balázs – által széljegyzetelt változatban jelentetett meg második kiadásként, Németh Gábor előszavával és Szolláth Dávid tanulmányával kiegészítve.¹⁵

Az életmű elektronikus feldolgozása és publikálása még az író életében elkezdődött. 1998-ben Mészöly a Digitális Művészeti Akadémia egyik alapító tagja lett,¹⁶ ennek köszönhetően folyamatosan biztosított volt az életmű folyamatos elektronikus hozzáférhetősége és kereshetősége. Ez kezdettől fogva nagy segítség volt az olvasók és kutatók számára. A Mészöly Miklós Egyesület honlapja¹⁷ is egyre informatívabbá vált az évek során.

A Jelenkor Kiadó gondozza Mészöly Miklós életmű sorozatát 1995 óta, 2005-ig a Kalligram Kiadóval közösen. A sorozatszerkesztő 1997-től Thomka Beáta, 2006-tól Wilhelm András, 2015-től Szolláth Dávid, ekkortól jelennek meg a színezett, eredetileg fekete-fehér, Mészölyről készült fényképek a borítókön. 2016-ban a *Sólymok csillagvilága* című kötettel ér véget az író által 1995-ben tervezett életműkiadás. Ezután indult egy új sorozat, melyben részben időrendben haladva jelennek meg Mészöly korábbi kötetei.

Az életmű lezárulása óta eltelt bő húsz év egyrészt a kontextusba helyezés kísérleteit, másrészt főként a hagyaték kéziratos anyagainak feldolgozásával a filológiai megközelítések lehetőségeit erősítette fel. A többféle elméleti kontextus mellett történeti nézőpontok is megjelennek: kritika- és esztétikorténeti szempontból is kezd láthatóvá válni a Mészöly-életmű. A kontextusba helyezés másik iránya a hatásokkal foglalkozik, ezen belül legalább két csoport különül el. Az egyik a Mészölyre gyakorolt hatások és az

13 A kurátorok Szolláth Dávid és Wirth Imre voltak.

14 „Átfénylik rajtuk” *Antológia Mészöly Miklós 100. születésnapjára*. Szerk.: Liebhauser János, Dicső Zsolt, Kalligram, 2021.

15 Mészöly Miklós: *Párbeszédkísérlet*. Előszó: Németh Gábor, tanulmány: Szolláth Dávid, széljegyzetek: Bencsik Orsolya, Gerőcs Péter, Láng Orsolya, Sipos Balázs, Kalligram, Pozsony, 2022.

16 <https://pim.hu/hu/dia/az-akademiáról/a-dia-tagjai> 2022. 01. 10.

17 Mészöly Miklós Egyesület, <https://meszolymiklos.hu/> 2022. 01. 10.

általán használt intertextualitás működésének vizsgálata, kimutatása. A másik Mészöly életművének hatását vizsgálja a pályatársakra és a kortárs irodalomra vonatkozóan.

A kommentátorok, írók, irodalmárok, irodalomtörténészek és kritikusok mellett megjelentek a komparatista módszerekkel dolgozó párhuzamfeltárók és a szövegváltozatokra, kéziratokra figyelő filológusok is.

Több doktori értekezés is tárgyául választotta Mészöly Miklós életművét, ezek a következők: Sággy Miklós – *A fény retorikája – A technikai képek szerepe Mátyás Iván és Mészöly Miklós munkáiban* (2006 – SZTE),¹⁸ Győri Orsolya – *Elbeszélésmód és téralakítás, A mészölyi „magyar Orlando” epikai princípiumainak átmenetiségéről* (2009 – ELTE),¹⁹ Balajthy Ágnes – *Az utazás művészete a közelmúlt magyar irodalmában* (2018 – DE),²⁰ Vásári Melinda – *A „hangzó tér” – Érzéki és jelenlét-hatások, hangulat és látencia a XX-XXI. századi magyar prózában* (2018 – ELTE).²¹ A legfrissebb doktori disszertáció Márjánovics Diánáé, aki Örökölt blendével látni. Az 1960-as évek prózája és a Mészöly-hagyaték. (2020 – PTE)²² címmel foglalkozik Mészöly szövegeivel.

Jelen kötet a 2007-ben megvédett doktori disszertációm *Keletkezéstörténetek. Intratextuális és genetikus kapcsolatok Mészöly Miklós prózájában* című, részben frissített, kiegészített változata. A dolgozat témavezetője Kovács András volt, opponensei pedig Bányai János és Müllner András, az ő véleményeik, javaslataik is hozzájárultak a könyv jelenlegi tartalmához.

Thomka Beáta 1995-ös, a Mészöly-olvasást alapvetően meghatározó monográfiája²³ után 25 évvel, 2020-ban jelent meg – a Jelenkor Kiadó Mészöly Miklós életműsorozatát kísérő kötetként, a centenáriumi évet megelőzően – Szolláth Dávid monográfiája,²⁴ melyről bő egy év alatt irodalomtörténeti rekordokat megdöntő mennyiségű recenzió született kritikusok, irodalomtörténészek és néhány író tollából.²⁵ Ez is bizonyítja

18 <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/484/>; Sággy, Miklós: *A fény retorikája: A technikai képek szerepe Mátyás Iván és Mészöly Miklós munkáiban*. Tiszatáj Alapítvány, Szeged, 2009.

19 <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=3816> (Letöltés ideje: 2022. 01. 20.)

20 <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=18803> (Letöltés ideje: 2022. 01. 20.); Balajthy Ágnes: *„Egy eredendő máshol”: az utazás művészete a közelmúlt magyar irodalmában*. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2019.

21 <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=18971> (Letöltés ideje: 2022. 01. 20.); Vásári Melinda: *Hangzó tér - Az érzékiség dimenziói Mészöly, Nádas és Ottlik műveiben*. Kijárat, 2019.

22 https://doktori.hu/index.php?menuid=192&lang=HU&sz_ID=18129 (Letöltés ideje: 2022. 01. 20.); Márjánovics Diána: *Örökölt blende. Példázatos irodalom és a Mészöly-hagyaték*. Kijárat, 2021.

23 Thomka Beáta: *Mészöly Miklós*. Kalligram, Pozsony, 1995.

24 Szolláth Dávid: *Mészöly Miklós*. Jelenkor, Budapest, 2020.

25 Bazsányi Sándor: *Szimultanista téboly. (A Koldustáncról a Családáradásig)* Szolláth Dávid: *Mészöly Miklós. Élet és irodalom*, 2021/6. 21.; Domján Edit: *Kézbe kell venni*. <https://dunszt.sk/2021/03/21/kezbe-kell-venni/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 10.); Görözdí Judit: *A jelen idejű Mészöly. (Szolláth Dávid: Mészöly Miklós) Műhely*, 2021/4. 65–66.; Hocza-Szabó Marcell: *Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Irodalomtörténet*, 2021/2. 229–238.; Kelemen Zoltán: *Magas iskola*.

a centenárium és a szervezés sikerét, s a Mészöly felé irányuló fokozottabb érdeklődést. „Az integratív és dezintegratív kategóriák használata a monográfiában, melyek a különféle műfaji hagyományok keretrendszereihez való illeszkedést írják le, az életmű egyik első író-alteregőként értelmezett figuráját, az atlétát idézik fel. A nem a klasszikus versenytávoikat kedvelő atléta lehetséges párhuzama ez a műfaji határokat folyamatosan fellazító, újragondoló íróval, akinek szándéka épp a megragadás teljességéhez választ részben tudatosan dezintegratív eszközöket.”²⁶

Újrakiadásra kerültek a Mészöly-olvasás időbeli és könyvészeti dimenziójában lapokká váló könyvek (melyek nem csupán a forgatás gyakoriságát, hanem a kötés gyenge voltát is mutatják), mint a *Párbeszédkíséret* (fűzött, kemény borítás változatban!) és a *Családáradás*, vagy lettek olvashatóak elektronikusan is, mint az életútinterjú, a Thomka Beáta által készített monográfia és a beszély is.

A Mészöly-filológia eddigi legnagyobb teljesítménye a *Műhelynaplók* 2007-es közléte volt.²⁷ Thomka Beáta és Nagy Boglárka munkája rendkívüli teljesítmény, mely hatalmas mennyiségű anyagot tesz hozzáférhetővé, s a Mészöly-életmű újraolvasása mellett annak többszöri újrakontextualizását is mozgósítja, ami nyomon követhető Thomka Beáta ugyanebben az évben publikált könyvében is.²⁸

A Mészölyhöz kapcsolódó levelezéskötetek sora is újabb kiadványokkal gazdagodott. A Tüskés Tiborral²⁹ és Szederkényi Ervinnel³⁰ – a *Jelenkor* folyóirat hajdani szerkesztőivel – folytatott levelezéskötetek után megjelent Mészöly Miklós és Polcz Alaine

<http://www.barkaonline.hu/kritika/8042-magas-iskola--szollath-david-meszoly-miklos-monografiajarol> (Letöltés ideje: 2022. 02. 20.); Kormos Lili: *Olvasni visszafelé. Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Jelen Közéleti hetilap*, 2021/2. 46–47.; Márton László: *Integrál (Szolláth Dávid: Mészöly Miklós)* Alföld, 2021/9. 94–104.; Mizser Attila: *Kontúrok. Szolláth Dávid Mészöly Miklós-monográfiájáról*. Irodalmi Szemle, 2021/2. 93–94.; Németh Gábor: *Kíméletlen fényben. Szolláth Dávid Mészöly Miklós című monográfiájáról*. Magyar Narancs, 2021/4. 28–30.; P. Simon Attila: *Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Irodalomismeret*, 2021/1. 130–134.; Papp Sándor Zsigmond: *A legeurópaibb fogoly (Szolláth Dávid: Mészöly Miklós)* <https://konyvterasz.hu/a-legeurópaibb-fogoly/> (Letöltés ideje: 2022. 02. 20.); Pintér Viktória: *A tágasság iskolája (Szolláth Dávid: Mészöly Miklós)* Alföld, 2021/9. 104–108.; Rábai Dóra: *A Mészöly-értelmezés (kortárs) alternatívái. Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Új forrás*, 2021/8. 50–55.; Selyem Zsuzsa: *Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Irodalomtörténeti Közlemények*, 2021/3. 407–411.; Szabó K. Attila: *Portré vagy csoportkép. Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Műút*, 2021/6. 97–100.; Tinkó Máté: *A Mészöly-jelenség nyomában egy makacs detektívvél: Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Kortárs*, 2021/11. 35–38.; Tüskös Terézia: *Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Tiszatáj*, 2021/7-8. 181–182.; Urbanik Tímea: *A monográfia mint kultikus biztonsági szelep. Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Tiszatáj*, 2021/7-8. 183–187.; Vörös István: *Szolláth Dávid: Mészöly Miklós. Vigilia*, 2021/10. 797–798.

²⁶ Urbanik Tímea: *A monográfia mint kultikus biztonsági szelep*. 184.

²⁷ Mészöly Miklós: *Műhelynaplók*. S. a. r., jegyz.: Thomka Beáta, Nagy Boglárka, Kalligram, Pozsony, 2007.

²⁸ Thomka Beáta: *Prózaí archivum: Szövegközi műveletek*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2007.

²⁹ *Volt idő. Mészöly Miklós és Tüskés Tibor levelezése*. S. a. r.: Tüskés Tibor, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2005.

³⁰ *Séta évgyűrűkkel. Mészöly Miklós és Szederkényi Ervin levelezése (1970–1987)*. S. a. r.: Nagy Boglárka, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2004.

közel öt évtizedes levelezése,³¹ majd a centenárium évében Nemes Nagy Ágnes és Lengyel Balázs, valamint Mészöly Miklós és Polcz Elaine közös levelezése is kiadásra került.³²

A Petőfi Irodalmi Múzeumban lévő kéziratos hagyaték vizsgálatának részeredményei Márjánovics Diána munkáiban olvashatók.

Módszertani szempontból könyvem elsősorban a genetikus kritikához kapcsolódik, s az elmúlt időszakban ezen a területen is sok esemény, változás körvonalazódott nemzetközi és magyar fórumokon is. A genetikus kritikát és szövegkiadást bemutató Helikon folyóiratszámok köre (1983/3–4., 1989/3–4., 1998/4.) egy negyedik számmal bővült 2021-ben,³³ a Literatura 2021/1-es kritikai kiadásokról szóló tematikus száma pedig több ponton érinti a genetikus kritikát is. Tóth Réka monográfiája³⁴ a szöveggenetika történetét és elméletét mutatja be, nem utolsósorban pedig egyre több ilyen szemléletű, új szövegkiadás jelenik meg.

A tárgy és a módszer különleges együttállását mutatja, hogy a genetikus szövegkritika közel egyidős a könyvben tárgyalt Mészöly-művekkel. A könyv fókuszában a hetvenes évekbeli Mészöly-próza áll, s a szöveggenetika mint módszer szintén ebben az időszakban indult útnak. Ráadásul e könyv szerzője – az egykori doktori dolgozat írója – maga is „keletkezéstörténeti” szálakkal kötődik a hetvenes évekhez.

A genetikus kritika elméletírói számos olyan metaforát használnak, melyek kifejezetten közel állnak a mézőlyi írásmódhoz, lásd pl.: „az írás zsákmányoló logikája.”³⁵ Ez a metafora a Mészöly-életműre alkalmazva, a Mészöly-írástechnika intertextuális és filozófiai módszerét, prózájának (és életrajzában) vadászattal kapcsolatos szövegheleyeit (és életeseményeit) mozgósíthatja. Egy másik metafora az író olvasó-létét emeli ki: „termékeny olvasási aktusok beleíródnak az írásaktusokba”³⁶ Vagyis a saját jegyzeteiből és korábbi műveiből is építkező Mészöly írásaktusát az olvasás szükségszerűen megelőzi és kiegészíti.

31 *A bilincs a szabadság legyen – Mészöly Miklós és Polcz Elaine levelezése 1948–1997.* Szerk., jegyz., utószó: Nagy Boglárka, Jelenkor Kiadó, Budapest, 2018.

32 *Szorongatott idill – Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázs, Polcz Elaine, Mészöly Miklós levelezése 1955–1997.* S. a. r., jegyz., utószó: Hernádi Mária, Urbanik Tímea, szerk.: Nagy Boglárka, Jelenkor, Budapest, 2021.

33 A magyar vonatkozások összefoglalása: Buda Attila, Major Ágnes: *A genetikus kritika Magyarországon.* Helikon, 2021/1. 5–14.

34 Tóth Réka: *A szöveggenetika elmélete és gyakorlata.* Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012.

35 Biasi, Pierre-Marc de: *Az intertextualitástól az exogenezisig.* ford.: Bereczki Péter Levente Helikon, 2021/1. 52.

36 Gabler, Hans Walter: *Les livres, les textes et la critique.* Genesis, 30. 2010. 41–42. doi: <https://doi.org/10.4000/genesis.109>. Idézi Józán Ildikó: *A szöveg ingatag. A francia genetikus kritika tíz éve.* Helikon, 2021/1. 17.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A doktori dolgozat és a kötet megírása idején sokféle segítségben részesültem. Köszönettel tartozom férjemnek, Molnár Tamásnak, aki mindvégig türelemmel kísérte munkámat, s aki társam volt a Mészöly-hagyaték könyvtár részének feldolgozásában is. A könyvtár feldolgozásáért köszönettel tartozom Thomka Beátának és Polcz Alaine-nek, aki közreműködésével segítette munkánkat.

Ilia Mihály folyamatos figyelme, Hernádi Mária és Szilágyi Judit olvasatai, megjegyzései nagy segítségemre voltak. Külön köszönet illeti témavezetőmet, Kovács Andrást, aki tanári és baráti támogatásával lehetővé tette a dolgozat megszületését. Emellett sokat köszönhetek a Kovács András vezette szemináriumok közös munkájának is. Köszönet illeti opponenseimet: Bányai Jánost és Müllner Andrást, s a védésen részt vevő bizottság tagjait: Szörényi Lászlót, Faragó Kornéliát és Balázs Mihályt.

Szemléletemet formáló tanáraink közül köszönet illeti (időrendben): Szilasi Lászlót, Odorics Ferencet, Szigeti Lajos Sándort, Olasz Sándort és Virág Zoltánt.

Köszönettel gondolok egykori szemináriumim hallgatóimra és szakdolgozatíróimra, akik nyitottak voltak a Mészöly-életműre és az általa kialakuló párbeszédre: emlékeztet Mészöly-beszélgetések kapcsolódnak Barna Anethez, Lőrincz Gergelyhez, Kovács Krisztinához, Bánfi Ágneshez, Farkas Judit Zsuzsannához, Mészáros Csillához és Tülkös Teréziához.

Filológiai tárgyú kérdéseim megválaszolója Buda Attila volt. A műhelynapló kéziratainak felhasználásáért köszönettel tartozom Thomka Beátának, Polcz Alaine-nek, Lovas Csillának, a szekszárdi Mészöly Miklós Emlékház muzeológusának és Ódor Jánosnak, a Wosinsky Mór Megyei Múzeum igazgatójának. A *Tolna megyei Kis Újság* másolatáért köszönet Radó Ritának az Országos Széchényi Könyvtár Mikrofilm- és Fényképtárából.

Köszönetet mondok a könyv kiadását anyagilag támogató Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának és a Mészöly Miklós Egyesületnek, s a szellemi, emberi támogatásért kollégáimnak az SZTE JGYPK Művelődéstudományi Tanszékén, különösen T. Molnár Gizellának, Újvári Editnek, Szirmai Évának és Hevesi Tímeának.

Szeged, 2007–2022.